

Aut. kirj.

116

TULIMULD

1956

NR 3

EESTI KIRJANDUSE JA KULTUURI
AJAKIRI

mis ei soodusta teadlaste loova mõtte, kriitika ja enesekriitika arenemist ning kuni viimase ajani takistas Eesti ajaloo mõnede perioodide ja mineviku kultuuripärandi õiget marksistlikku läbitöötamist”.

Jääb ainult ära oodata selle ”marksistliku läbitöötamise” tulemusi.

Karlis Dravins

Uus eesti tekst 17. sajandist

Tuleb kindlasti oletada, et juba siis, kui Läänemere ääres elavate paganlike eestlaste, liivlaste, kuurlaste ja lätlaste kristianiseerimine algas, pandi kirja nende rahvaste keeles mõningad kiriklike tseremooniate jaoks paratamatult tarvilikud tekstid. Võib koguni küsida, kas pole kunagi Eestis ja Lätiski tuntud kasetohule kriibitud või kirjutatud tekste, nagu neid väga väärtuslike vanavene inskriptsioonidega suurel arvul Novgorodis ja ka Smolenskis viimastel aastatel on välja kaevatud.

Asjaolu, et niisuguseid vanu kirjapanekuid veel pole leitud, ei sunni meid veel mitte nende kunagist eksistentsi päriselt eitama. Nii lükkasid omal ajal kainelt mõtlevad õpetlased täiesti kõrvale varasemad — kindlasti küll rahvusromantilised — ettekujutused, et Lätis keskajal ja koguni hiljemini mingi kontinentaalne ruunialfaabeet tuntud oli ja rakendust leidis — või koguni mitu. Kuid näib, et ses küsimuses ei ole viimane sõna veel mitte öeldud, sest vaheajal — pärast Teist maailmasõda — on Lätis uusi ruunikirjaga varustatud esemeid välja kaevatud.

Mis puutub eesti- ja lätikeelsetesse tekstidesse 15., 16. ja 17. sajandist, siis võib loota, et veel rohkelt arvul meile seni täiesti tundmatuid tekste avastatakse. Kui ka eestlaste (ja lätlaste) kodumaa pärast kohutavaid hävitusi rohkete sõdade kestel ei näi ses suhtes palju pakkuvat, peab arvama, et paljudes välismaa raamatukogudes ja arhiivides veel paljugi väärtuslikku võiks säilinud olla. Kes teab — võib-olla on mõningad vanad eesti tekstid

15. või 16. sajandist või varemast ajastki domiikanlaste poolt kord Itaaliasse, Prantsusmaale või teistesse kaugematesse maadesse kaasa viidud.

Et niisuguseid vanu, seni tundmatuid tekste isegi vahenditus naabruses asuvatel maadel leida võib, näitavad vanad läti tekstid 16. sajandist, mis hiljuti Uppsala ülikooli raamatukogus avastati. Vastavalt dr. H. Biezaisi teadetele ootavat terve rida teisi läti tekste publitseerimist.

Ühest vanast seni tundmatust eestikeelsest tekstist kuuleme Moskva Lenini Raamatukogu Käsi-kirjadeosakonna poolt väljaantava publikatsiooni ”Zapiski Otdela Rukopisej” kaudu. Selle väljaande 17. käites (ilmunud 1955) lk. 84 jj. on nimelt juttu Lenini Raamatukogus leiduvast 17. sajandist pärit albumist, mis omal ajal oli kuulunud arst Hartmann Gramannile. Gramann on sündinud Ilmis (Thüringenis), studeeris arstiteadust Jenas, Leipzgis ja Wittenbergis ja tegutses siis Halles (vrd. Ch. G. Jöcher, Allgemeines Gelehrten-Lexicon 2. k., Leipzig 1750, lk. 1119). Gramann on ka Eestis olnud, kuna ta võttis osa Holstein-Gottorpi saatkonnast Pärsiasse (1633—35 ja 1635—39), mille koosseisu kuulus ka tuntud reisikirjelduse autor Adam Olearius. Saatkonna arstina sai ta Moskvas nii hästi tuntuks, et tsaar Mihhail Feodorovitš talle ettepaneku tegi Vene teenistusse astuda. Nii asus Gramann 1639 Moskvasse ja tegutses seal umbes 19 aastat. Ta suri seal 1658. Tema pilt leidub Adam Oleariuse reisikirjelduses ”Oftt beehrte Beschreibung der neuen orientalischen Reise...”, Schlesswig 1647, ja on selle järele reprodutseeritud ka ülalnimetatud ajakirjas (lk. 84).

Gramanni albumi ulatus olevat ajakirjas ”Zapiski Otdela Rukopisej” ilmunud kirjutuse autori Ja. N. Ščapovi andmetel 263 lk. Selles leiduvat suur arv sissekandeid ja hulk joonistusi, mis pärinevad osalt mõlemalt Pärsia reisult. Albumis leidub (leht 235 verso) ka eestikeelne sissekanne, ja nimelt Turust pärineva pastori Jacob Francisci poolt. Kohana nimetab Ščapov Vaivarat, kus Olearius oma kaaskonnaga peatus, ja ajana tuleks arvesse kas 1634. või 1635. aasta jaanuar.

Kahjuks ei trüki ”Zapiski” eestikeelset teksti ära, kuid arvatavasti saab see varsti ka cesti uurijatele tuntuks.